

Palmebladet

Nr. 2 2021 Medlemsblad for Botanisk hages Venner

Klimahagen står ferdig

Side 6

Endelig plantesalg igjen

Side 8

Oldemors hage blir høyt verdsatt

Side 10

SMITHS PALME

Bladet har fått sitt navn til minne om den legendariske kanariapalmen som vokste i Palmehuset til mars 2000. Palmen, en *Phoenix canariensis*, stammet fra et fro samlet på Kanariøyene av Botanisk hages første bestyrer, Christen Smith, i 1815. Tegningen er laget av botaniker Kaarina Aas.

Palmebladet

Medlemsblad for
Botanisk hages Venner

ISSN 1503-4593
Utgave nr 2 i 2021
Nr 38 siden starten i 2003
Redaksjonen avsluttet
16. september 2021

Sendes i posten til alle medlemmer.
Legges ut som PDF på foreningens
nettsider en tid etter utsendelsen.

Redaktør

Dag Inge Danielsen

Redaksjonskomité

Torbjørn Breivik
Trine Nervum
Oddmund Fostad, Botanisk hage

Stofftips og bidrag sendes
daginge@infoaid.no

Grafisk produksjon
BRANDstasjonen AS

Trykking

Fladby grafiske rådgivning AS

Forsidebilde

Oldemors hage 1. september 2021.
Vi ser kjempekrage, rusoløye og bakerst
gjerdesolhatt. Foto: Dag Inge Danielsen.

**Støtt oss gjennom
Grasrotandelen!**

LEDER

Mye aktivitet – tross alt

Kjære medlem!

Fortsatt begrenser koronaen hva vi kan gjøre både i hagen og for dere. Jeg takker for tålmodigheten dere viser. Styret har hatt problem med tilgangen til nettsidene og har derfor ikke kunnet informere om restriksjonene i hagen.

Fjoråret var spesielt fordi alt i Hagen ble stengt, inklusive drivhuset der vi sår og planter. I juni fikk styret og lederne i plantegruppene smittevernkurs og deretter adgang til uteområdet i Forsøksavdelingen.

I år fikk vi heller ikke anledning til å så noe, og uten planter, ikke noe Plantemarked. Men det er lite vi kan gjøre slik situasjonen er.

Høsten 2020 fikk vi massevis av høstanemoner fra Hagen, men ingen av dem overlevde vinteren. Vi ryddet og sjekket hvordan det sto til med resten av staudene som hadde overvintret ute. En del ble vurdert som salgbare og stelt deretter. Vi fikk også en del planter fra Hagen i vår etter at de hadde ryddet i Oldemors hage. Alle disse plantene var med på plantesalget 4. september.

Ellers er prosjektet med å hente fossiler fra Svalbard fullført. Fossilene blir utstilt etter hvert. Bekkeløpet er ferdig og blir beplantet fortløpende. Kaukasusfeltet er utvidet og blitt mer publikumsvennlig, men mange av plantene som skulle stå der, frøs i vinter.

Hagen har vært åpen for omvisninger fra mai, men det tok tid før publikum kom. Vi startet med 10 personer per gruppe og digital registrering ved frammøte. Antallet per gruppe har økt utover sommeren, og digitale registrering gjelder fortsatt.

Begrensninger gjelder fortsatt, men vi fikk grønt lys for å ha plantemarked med salg av stauder 4. september. Mange meldte seg til innsats, og det ble en flott dag, god stemning og godt salg. Takk for innsatsen!

Det blir medlemsmøte 12. oktober og julemarked 27. november. Nytt guidekurs starter i mars neste år. Følg med på nettsidene!

Hilsen Torbjørn Breivik, styreleder

Om Botanisk hages Venner

Botanisk hages Venner | UiO Naturhistorisk museum | PB 1172 Blindern | 0318 Oslo
Botanisk hages Venner, stiftet i 1986, har som formål å fremme kjennskap til og interesse for Botanisk hage på Tøyen i Oslo, og å styrke og støtte hagens aktiviteter. Det kan skje gjennom de midler foreningen skaffer til veie og gjennom medlemmenes aktive innsats for hagen.

HVORFOR BLI MEDLEM?

- Du støtter Botanisk hage gjennom medlemskontingenten og bidrar til at hagen kan utvikle seg videre til glede for skoleelever, studenter, forskere og publikum.
- Du mottar medlemsbladet Palmebladet, med nyheter og informasjon om Botanisk hage, vekstene og aktivitetene der.
- Du får tilbud om å delta på hyggelig årsmøte, spesialomvisninger og andre arrangementer i hagen eller med tilknytning til hagen.
- Gratis inngang for inntil 4 personer til museene i Botanisk hage. Husk å be om oblat når du betaler kontingent, og ta med medlemskortet når du besøker Naturhistorisk museum!
- Du får 10 prosent rabatt på alle varer i museumsbutikken ved å vise medlemskort.

HVA KOSTER MEDLEMSKAPET?

Medlemskontingenten er kr 300 for enkeltmedlemmer og kr 600 for firmaer/organisasjoner. Vil du gi en gave i tillegg til kontingenten, må betalingen merkes med «gave».

FORENINGENS STYRE 2021

Torbjørn Breivik
Trine Nervum
Kirstin Færden
Ingunn Ormstad
Anne-Brit Elvestad
Amund Fougner
Per Jan Svestad

Styreleder
Nestleder, leder Plantegruppa, Facebookansvarlig
Styremedlem, kasserer
Styremedlem, sekretær
Styremedlem
Varamedlem
Varamedlem

HENVENDELSER

Forespørsler av generell karakter: info@botaniskhagesvenner.no
Inn- og utmelding, adresseendring: medlem@botaniskhagesvenner.no

VÅR BANKKONTO
1644 13 20845

www.botaniskhagesvenner.no
Facebook: Botanisk hages Venner

Venne-
foreningens
logo

En skematisk
tegning av
frueskoarten
*Cypripedium x
ventricosum*, som
kom som en gave
fra Mandsjuria til
Botanisk hage
i 1937.

HUSK ADRESSEENDRING

Flytter du, eller får du ny epost-adresse? Send beskjed om ny adresse til medlem@botaniskhagesvenner.no. Dette er viktig både for å sende Palmebladet til riktig adresse og for å kunne holde deg oppdatert via epost.

Slår et slag for slåttemarkene

18. august var det mange som møtte opp på slåttemarka i Botanisk hage. Botaniker Kristina Bjureke fortalte om hva som vokser på en tradisjonell, ugjødslet slåttemark – og hvorfor naturtypen er så viktig for insekter, husdyr og mennesker.

TEKST: DAG INGE DANIELSEN

▲ Mange ville lære å bruke ljå da Norsk Botanisk Forening og Naturhistorisk museum arrangerte slåttekurs på Ola Narr. Instruktør Bent Nilsen lengst til venstre. Foto: Kristina Bjureke

PUBLIKUM lærte også hvordan man selv kan anlegge blomstereng i urbane strøk. Gartner i Botanisk hage Vivian Nerli instruerte i slåtteknikk og ledet arbeidet med ljå.

Dagen før var det slåttekurs på Ola Narr, som er det nærmeste naturområdet fra Botanisk hage. Dette kurset ble arrangert av Norsk Botanisk i samarbeid med Naturhistorisk museum. Kristina Bjureke fortalte om slåttemarksbotanikk

og Bård Bredesen fra Bymiljøetaten i Oslo kommune om skjøtsel.

Et av områdene som ble slått på Ola Narr ble etablert som slåttemark i 2017. Medlemmer av Botanisk hages Venner og andre frivillige satte da ut planter som var blitt dyrket opp i Botanisk hage. Også blomsterenger og slåttemarkar andre steder i Oslo er blitt re-etablert ved hjelp av planter fra Botanisk hage.

▼ Mye av det urterike høyet med frø ble samlet inn i store papirsekker. Det skal brukes til å lage små blomsterenger andre steder i byen. Foto: Kristina Bjureke

▼ Å bruke ljå og slå ei eng på gamlemåten er godt for både kropp og sjel. Foto: Kristina Bjureke

MEDLEMSMØTE 12. OKTOBER

Endelig kan Botanisk hages Venner arrangere medlemsmøte igjen. For at det skal bli god plass til å holde avstand, blir årets høstmøte i aulaen på Hersleb videregående skole i Herslebs gate 20 B. Møtet starter kl 18.00 tirsdag 12. oktober. Tema blir Botanisk hage under pandemien. I tillegg får vi et faglig foredrag, og det blir tid til kaffe og uformell prat. Send påmelding til info@botaniskhagesvenner.no merket «medlemsmøte».

JULEMARKED 27. NOVEMBER

Det tradisjonsrike julemarkedet i Botanisk hage blir i år arrangert lørdag 27. november. Søknadsfrist for å få bod på markedet er 30. september, tilbakemelding gis 15. oktober. Send epost til info@botaniskhagesvenner.no

ÅRSMØTE 15. FEBRUAR 2022

Det blir årsmøte i Botanisk hages Venner tirsdag 15. februar 2022. Sted er foreløpig ikke bestemt.

VÅRTREFF BLIR TIL PLANTEMARKED

Både styret og andre medlemmer av Venneforeningen har fått spørsmål om hva Vårtreffet er. For oss som er "innenfor" er det opplagt, men for andre har det vært noe uklart. Styret har derfor besluttet at vi endrer navn fra "Vårtreffet" til "Plantemarkedet". Plantemarked er en mer presis betegnelse på hva dette arrangementet egentlig dreier seg om - nemlig å selge planter.

LANSERTE TILTAKSPLAN

Regjeringen offentliggjorde i august i år en tiltaksplan for pollinerende insekter. Planen ble lansert på Ola Narr, der Naturhistorisk museum har vært med på å etablere en blomstereng. Dette er det nærmeste naturområdet til Botanisk hage. Botaniker Kristina Bjureke og insektforsker Hallvard Elven fra NHM deltok begge på lanseringen av planen, som skal sikre levedyktige bestander av humler, sommerfugler, villbier og andre pollinerende insekter.

INTERESSEN FOR OMVISNINGER TOK SEG OPP

Botanisk hages Venner startet sesongen med gratis søndagsomvisninger 16. mai i år. I begynnelsen var interessen laber, men den tok seg opp utover sommeren.

I mange år har vi hatt omvisninger i mai, juni, juli og august. For første gang tilbys nå omvisning også på søndagene i september. I juli og august hadde vi i tillegg omvisning på engelsk.

Fra midten av mai til utløpet av august var det totalt ca 500 personer som deltok på søndagsomvisningene. Av disse var 80 med på engelsk søndagsomvisning.

I tillegg har guidegruppen i venneforeningen hatt omvisning for 46 grupper som bestilte gjennom epostadressen nhm-guiding@nhm.uio.no. Til sammenligning hadde vi i «korona-året» 2020 omvisning for 18 grupper, mens det totalt var 357 som deltok på søndagsomvisning. I det siste «normalåret», 2019, var det 1.800 som deltok på søndagene, og vi hadde 67 bestilte omvisninger.

KLARTE SEG ETTER HÆRVERK

I 2008 var gartner Remi Alexander Nielsen i fjellene i Kina og hentet blant annet frø av det sjeldne treet *Salix splendens*. Gartnerne i Botanisk hage brukte flere år på å dyrke fram livskraftige planter før de ble plantet ut i hagen i 2016. I påsken i år ble ett av to eksemplarer utsatt for hærværk. Stammen ble knekt, og NRK Oslo og Viken lagde radioinnslag om ødeleggelsen av sjeldenheten. Etter hvert viste det seg at det klarte seg fint og kom med nye, friske skudd.

HOLD DEG OPPDATERT

Det foregår mange arrangementer i Botanisk hage og ellers på Naturhistorisk museum. Hvis du vil holde deg oppdatert, kan det være lurt å abonnere på nyhetsbrev fra museet. Du finner påmeldingsknapp lengst ned på nettsiden – nhm.uio.no

Du kan også følge Botanisk hages Venner, Botanisk hage og Naturhistorisk museum på Facebook.

BENKEN OG DEBATTEN

I begynnelsen av juni arrangerte Naturhistorisk museum et dialogmøte om den omdiskuterte Carl von Linné-benken i Botanisk hage. I den forbindelsen fikk benken nytt skilt med QR-kode som viser til en samleside på nettet der du kan lese om hva som egentlig skjedde – og hvorfor benken og debatten fikk så mye oppmerksomhet i mediene. Søk på «benken og debatten».

INGEN SYKLING, TAKK!

Innenfor portene ble det i sommer malt "Sykling forbudt"-symboler på asfalten. Håpet er at dette skal bidra til at flere blir oppmerksom på at det er forbudt å sykle i Botanisk hage, uansett type sykkel. Sykler må leies eller parkeres.

▲ Det har vært mange utfordringer i forbindelse med pandemien. To vårtreff er blitt avlyst. Nå krysser vi fingrene for plantemarked i 2022, sier Torbjørg Breivik, som ble valgt til styreleder i Botanisk hages Venner i februar i år.

Det kribler i fingrene når det våres

Da Torbjørg Breivik ble valgt til styreleder på årsmøtet for 2021, var det mange som kjente henne som dyktig guide i hagen og ivrig medlem av Plantegruppa. Hun meldte seg inn i Botanisk hages Venner allerede da hun flyttet fra Trondheim til Oslo i 2000. Men det var først da hun ble pensjonist i en alder av 65, at hun syntes hun hadde tid og ro til å engasjere seg aktivt.

TEKST OG FOTO: DAG INGE DANIELSEN

I TRONDHEIM jobbet hun en tid som formidlingsansvarlig ved NTNU Viten-skapsmuseet, som bl.a. omfatter Ringve botaniske hage. Der ble Torbjørg kjent med at det fantes en venneforening for den botaniske hagen i Oslo. Så det var ingen tilfeldighet at hun ble medlem samtidig med at hun ble osloborger.

Torbjørg Breivik er født og oppvokst i Fitjar på Stord. Hun hadde så mange interesser at det var vanskelig å velge fag da hun skulle studere på Universitetet i Bergen. Hun kunne like gjerne bli botaniker, gartner, samfunnsviter som språkviter.

– Jeg landa på ei blanding av samfunnsviter og språkviter. Hovedfaget mitt er sosiolingvistik, som er språk i samfunnsmessig sammenheng.

Med kompetanse som høgskolelektor jobbet Torbjørg i høyere utdanning. Hun var også flere år i Norsk Data, der hun skrev brukerhåndbøker for programvare. På Universitetet i Trondheim – senere NTNU – jobbet hun i ulike roller i til sammen 12 år.

IKT på norsk

Da hun flyttet til Oslo, var bakgrunnen at Regjeringen og Stortinget bestemte seg for å ta et krafttak for det norske språket. Mange var redd for at engelsk skulle bli dominerende på internett og i de nye, teknologiske løsningene som vokste fram. Torbjørg var en av to som ble ansatt i en

nyopprettet avdeling i Språkrådet med ansvar for språk og teknologi.

Nå er det ingen som stiller spørsmål ved om vi skal ha nye, tekniske løsninger på forståelig norsk. Slik var det ikke den gang, rundt årtusenskiftet.

– Kanskje har jeg vært med på å gjøre en liten forskjell. Det var spennende å jobbe i krysningsfeltet mellom språk og teknologi.

Når det våres...

Torbjørg vokste opp på gard med husdyr og grønnsaker til eget bruk. Og familien dyrket poteter i stor skala. Senere drev hun gard med kjøttproduksjon sammen med sin mann, og med kjøkkenhage på si.

– Interessen for planter oppsto da jeg var ganske lita og var med mor og bestemor og grov i grønnsakåkeren og urtehanen heime på Fitjar. På skolen skulle vi lage herbarium, og jeg hadde et av de største.

Når det våres, kribler det i fingrene til Torbjørg. Da vil hun grave i jorda. Da vil hun så og se at det gror.

Etter at hun flyttet til Oslo, har Botanisk hage fungert som hennes fristed og pustehull. Hver vinter har hun fulgt med på den japanske trollhasselen, som byr på det første vårtegnet. Men det ble ikke så mye praktisk våronn i en hektisk arbeidshverdag.

Rett inn i Plantegruppa

– I jobben reiste jeg mye. Da jeg gikk av med pensjon for fire år siden, fikk jeg mulighet til å engasjere meg mer her i hagen. Jeg ble med i plantegruppa med det samme, og der liker jeg meg godt. Vinteren 2018 tok jeg guidekurset og har siden hatt omvisninger i hagen. Og så ble jeg spurt om å gå inn i styret i Botanisk hages Venner.

Det gir god mening for Torbjørg å bruke tid på planter og mennesker. Å få planter til å trives og samtidig dyrke menneskelig samvær og samarbeid, det passer henne som hånd i hanske. Hun er ellers glad i å reise, og i mange år danset hun internasjonalt folkedans som også ga mye – sosialt og menneskelig.

Hva vil du prioritere som styreleder for Botanisk hages Venner?

– Det viktigste for meg er at alle i styret påtar seg oppgaver og jobber sammen. Det styret vi har nå, fungerer veldig godt. Vi trenger å forenkle noen av IT-systemene våre, blant annet medlemsregisteret, som ikke snakker godt sammen med økonomiprogrammet. Vi trenger å bli bedre til å kommunisere med medlemmene våre. Ellers har det vært mange utfordringer i forbindelse med pandemien. To vårtreff er blitt avlyst, store mengder planter er blitt kastet. En del stauder som har overvintret to år, ble solgt 4. september. Og nå krysser vi fingrene for et nytt Plantemarked i 2022.

NYE AVDELINGSLEDERE

Avdelingsleder **Oddmund Fostad** har fungert som seksjonssjef for Botanisk hage den siste tiden. Han vil fortsette å være hagens øverste leder til en ny seksjonssjef er på plass.

Bakgrunnen er at botanikeren Tor Carlsen i mai i år sa opp sin stilling. Han ble ansatt som seksjonssjef for Botanisk hage i 2017.

Lovisa Gustafsson

Som følge av dette ble Lovisa Gustafsson konstituert som avdelingsleder/overgartner. Hun har dermed overtatt Oddmund Fostads oppgaver i perioden han er hagesjef.

Lovisa Gustafsson er oppvokst utenfor Linköping, med planter, sprangridning og hund som interesser. Hun er utdannet fra Göteborgs Universitet med mastergrad i botanisk systematikk. Hun kom til Norge for å arbeide videre med en doktorgrad i evolusjonsbiologi.

Lovisa ble ansatt ved Naturhistorisk museum i 2008. De siste årene har hun vært forsker og jobbet videre med evolusjonsrelaterte spørsmål, eksempelvis hvordan nye arter dannes. Lovisa har spesialisert seg på fjellplanter og arktiske planter. Særlig har hun studert fjellplanter i Arktis, Øst-Afrika, Hellas og Spania.

Fjell er både jobb og fritid for Lovisa, som elsker å gå i fjellet og marka med sin store, hvite hund. Hun trives i sin rolle som avdelingsleder:

– Det er fantastisk å være med på den daglige driften av hagen. Jeg setter stor pris på å kunne bidra med botanisk kunnskap når vi gjennomgår og videreutvikler anleggene. Arbeidsoppgavene varierer fra bestilling av tonnevis med jord til personalansvar for gartnerne, planlegging av nye anlegg i hagen og kuratering/skilting av de levende samlingene.

Linn Gjellesvik Andresen

I mange år var det to avdelingsledere/overgartnere i Botanisk hage. De siste årene har Oddmund Fostad vært alene i stillingen som har et overordnet ansvar for det gartnerfaglige arbeidet.

I år ble den andre stillingen utlyst. Linn Gjellesvik Andresen ble ansatt og begynte 1. september.

Hun vokste opp i Nes i Akershus og i Etiopia og Kenya. Etter endt utdanning på Ås som sivilagronom/hagebrukskandidat jobbet hun i næringspolitisk avdeling i Norges Bondelag. Så ble hun lærer i gartnerfag på Hvam videregående skole, der hun i 2015 ble avdelingsleder for naturbruk. I flere år hadde hun permisjon fra lærerstillingen for å lede utviklingsprosjekter ved Victoriasjøen i Afrika.

– Jeg gleder meg til å bli lært opp av alle som har et nært forhold til Botanisk hage, og til å se og oppleve hagen gjennom årstidene. Så håper jeg at jeg med mine erfaringer etter hvert vil være til nytte også, sier den engasjerte og planteglade trebarnsmoren.

▼ Klimahagen og installasjonene er laget for å bli brukt. Foto: Naturhistorisk museum

Klimahagen innbyr til lek og undring

I juli i år ble Klimahagen i Botanisk hage åpnet for publikum. Klimahagen er området rundt Klimahuset som ble åpnet i juni 2020. Den ble straks et populært tilbud blant de mange barnefamiliene og barnehagegruppene som besøker Botanisk Hage.

TEKST: DAG INGE DANIELSEN

Dette er en opplevelsesshage for barn i barnehage- og småskolealder. Hensikten er å innby til undring, refleksjon og ikke minst samtaler mellom barn og voksne om sammenhenger i naturen.

Klimahagen byr på kunnskap om vær- og klimafenomener gjennom aktiviteter og kunstneriske installasjoner. Du kan sveive på lyttetasjoner og høre små fortellinger om vær, natur og årstider. Regner det? Da kan du stå under Klimahusets egne foss og se vannet renne ned i bekken og videre inn i et regnbed hvor det er etablert en flomskogmark, naturens egen flomdemper.

Du kan kjenne på den lyse og den mørke steinen og merke hvilken som blir mest oppvarmet av sollyset. Og er du ikke altfor stor, kan du legge deg i himmelnettet og se opp på skyene og trekronene.

Klimahagen er gratis og åpen for alle i Botanisk hages åpningstid. Klimahuset tilbyr også egne formidlingsopplegg for barnehagegrupper i Botanisk hage.

▼ Kjenn hvor mye varmere den er! I Klimahagen kan de minste utforske vær- og klimafenomener. Foto: Naturhistorisk museum

Flere bladfossiler hentet fra Svalbard

Sentralt plassert ved inngangen til Klimahuset finner du nå en stor sandstein på 1,7 tonn fra Svalbard. Den er en del av den nyåpnede Klimahagen, og den har fossile avtrykk av løvtreblader som publikum inviteres til å utforske.

TEKST: DAG INGE DANIELSEN

TRÆRNE VOKSTE FOR 40 - 50

MILLIONER ÅR SIDEN på Svalbard. De fossile bladene på steinen ligner bjørk og bok.

– Det er bemerkelsesverdig at bladene er så like våre dagers trær. De har nesten ikke endret seg, sier anleggsgartner Nils-Petter Bergersen, Naturhistorisk museum.

I april i år var han på Svalbard for å hente denne og andre steiner. Han reiste sammen med gartnerkollega Andreas Løvold. Reisen og transporten ble bekostet av Botanisk hages Venner.

– Steinen kan lære oss noe om evolusjonen og de lange utviklingslinjene, forklarer geolog Anne Birkeland som har vært fagansvarlig for ekspedisjonen.

– I dag er det et arktisk, tundra-lignende landskap på Svalbard. Den gang var det altså løvtreskoger der. Det betyr at de hadde andre vekstvilkår og lysforhold.

Slektene finnes fortsatt

Bladene stammer fra utdødde arter, men slektene de tilhører finnes fortsatt. Derfor passer det fint å vise bladfossilene i Klimahagen og ellers i utstillingene om evolusjon her på Naturhistorisk museum.

Trolig var det et deltalandskap der trærne vokste. Bladene kan ha blitt liggende i en bakevje, der de sakte ble dekket av våt sand som med tiden ble omdannet til sandstein.

Pirrer nysgjerrigheten

Styret i Botanisk hages Venner har i flere omganger bevilget penger til å hente svalbardfossiler til museet på Tøyen. En stein med tydelige avtrykk av løvtreblader kan ses i Palmehusets evolusjonsrom når det åpner for publikum igjen.

– Vi gjør dette fordi vi mener det er verdifullt å stille ut 40 – 50 millioner år gamle blader ved siden av de bladene vi kan se på trærne i Botanisk hage i dag. Det pirrer nysgjerrigheten vår, og vi

▼ «Se så fine bladfossiler!» Fra venstre museumsdirektør Brit Lisa Skjellkvåle, anleggsgartner Nils-Petter Bergersen, Klimahusets Torkjell Leira og fagansvarlig geolog Anne Birkeland. Foto: Naturhistorisk museum

håper at det vil stimulere forskertrangen hos unge mennesker, sier styreleder i Botanisk hages Venner, Torbjørge Breivik.

Klimaendringer og pandemi

Klimaendringene ble en utfordring for Andreas Løvold og Nils-Petter Bergersen da de skulle hente ut til sammen 2,5 tonn med stein i april i år. De hadde flere ganger tidligere vært i området, som ligger ved Longyearbreen. Etter at steinene ble funnet og valgt ut om sommeren for to år siden, ble de pakket behørig inn og forberedt for transport. Planen var å transportere dem ut med beltebil på snøen våren 2020.

Så kom pandemien og satte en stopper for planen. Samtidig gjorde smeltende permafrost og morenemasser i bevegelser at en av steinene flyttet seg og sank ned i gjørme.

Da gartnerne kom fram, ble steinene lokalisert fordi de var flaggmerket med høye, solide stenger. Den tredje lå under tre meter hardpakket snø, og det tok lang tid å finne den. Donkrafter og beltebiler ble brukt for å gjennomføre operasjonen.

Alle de nye steinene blir etter hvert å se på Naturhistorisk museum i utstillinger som handler om klimaendring

og evolusjon.

– Steinene inneholder gode eksempler på tidligere tiders biologiske mangfold – med bregner og sneller i tillegg til blader fra trær. Det er også fint at vi nå har fått klassesett med fossiler som vi kan bruke i formidlingsoppleggene for skoleelever, sier geolog Anne Birkeland.

▼ Detalj fra steinen med bøkeblad. Foto: Naturhistorisk museum

▼ Venninnene Camilla Løvenskiold (t.v.) og Lene Danielsen var enige om at det var overraskende stort utvalg og en fin måte å organisere salget på.

Etterlengtet **plantesalg**

Vårtreffet har vært årets høydepunkt for Botanisk hages Venner helt siden foreningen ble stiftet i 1986. I 2020 og 2021 ble det avlyst som følge av pandemien. I fjor vinter og vår ble det produsert ganske mange planter fordi arbeidet hadde kommet i gang før Botanisk hage måtte stenge. **TEKST OG FOTO: DAG INGE DANIELSEN**

ETTER Å HA VÆRT PÅ SMITTEVERN-KURS i regi av Universitetet i Oslo, fikk styret og lederne av plantegruppene lov til å jobbe med plantene. Det ble lagt ned et stort arbeid med å ta vare på de fler-årige staudene og urtene.

I fjorårets sesong fikk maks ti personer delta samtidig, i årets sesong bare fem personer i starten. Både i fjor og i år ble det ikke gitt adgang til hagen før i juni. Mange av plantene måtte kastes etter en spesiell vinter. Det gjaldt også mange av hagens planter.

På plantemarkedet lørdag 4. september ble det bl.a. solgt anisop, isop, karve, kvann, lavendel, flere typer løk, appelsinmynte, rosmarin, salvie,

sar og sitronverbena. I tillegg kunne Venneforeningen tilby hele 50 ulike egenproduserte stauder og 16 forskjellige stauder fra Oldemors hage.

Salget ble organisert etter gjeldende smittevernregler. Publikum stilte seg i kø med god avstand og ble sluset inn i salgsområdet i grupper à ti. Noen kjøpte etter innfallsmetoden, andre kom med handlelister. De fleste handlet til egen hage eller balkong, andre til hele borettslaget. I enden av salgsområdet var det utsjekking og betaling.

– Vi fikk inn over 100.000 kroner, så vi er strålende fornøyd, sier styreleder Torbjørge Breivik. –Betalingen fungerte greit med kontanter og Vipps, men

planen var selvsagt å også tilby betaling med kort. Bankterminalene vi hadde bestilt, ble ikke levert, og det er andre gang PostNord har sviktet oss. Forrige gang var det såjord de ikke klarte å levere.

Camilla Løvenskiold og Lene Danielsen, begge fra Oslo, var blant de mange kjøperne som fylte opp planteposene. Begge var fornøyd med utvalget og lot seg begeistre av alantrot, som de ikke kjente fra før.

– Jeg har dessuten kjøpt iris, georginer og astilber til kolonihagehytta, sier Lene, som er medlem av Botanisk hages Venner og har handlet på Vårtreffet mange ganger.

Venninnen Camilla var med på plantesalg i Botanisk hage for første gang:

– Det var gøy å få tak i noe som blomstrer seint på sommeren og utover høsten, og som er bra for insektene. Og det var fint med denne type organisering, som gjør at det blir mindre knuffing og mer høflig oppførsel.

Thomas Werth syntes det var kjekt at

det nå er mulig å organisere plantesalg igjen. Han har en liten hage og valgte planter med omhu. Helst skal de både være vakre og kunne spises.

– Det er fint å ha plantesalg på denne tiden. Våren er selvsagt tiden for å kjøpe sesongplanter, men jeg er svært fornøyd med denne muligheten til å handle nå. Så håper jeg bare at det blir vårmarked igjen neste år, sa Thomas.

▼ Grethe Gaarder Næsje fra Plantegruppa delte ut handleposer og sørget for orden og disiplin i køen.

▼ Det er fint med plantesalg på denne tiden av året, sa Thomas Werth, som også slo av en prat med museumsbutikkens Hanne Lene Skjeklesæther (t.v.) og Gabriela Gundersen.

▼ Leder av Plantegruppa Trine Nervum (t.v.) og Ellen Marie G. Erichsen syntes det var stas å endelig kunne selge planter igjen.

▼ Virginialeddblomst fra Oldemors hage gikk unna da Botanisk hages Venner arrangerte plantemarked 4. september.

KAUKASUSFELTET FYLLES OPP

Det har tatt lengre tid enn planlagt å fylle opp med planter i utvidelsen av Kaukasusfeltet som du kunne lese om i Palmebladets vårutgave. Mange planter er de siste årene dyrket fram av frø hentet i fjellene i Georgia av gartnere og botanikere fra Botanisk hage. De reiste høsten 2017 på en studietur til fjellene i Kaukasus. Den ugjestmilde vinteren 2020-21 gjorde at mange av de nye kaukasusplantene døde mens de sto ute i Forsøksavdelingen. På bildet ser vi gartnerne Merete Berg og Tor S. Mjaaland som klargjør et område nederst i Fjellhagen for fjellplanter fra Kaukasus. En del planter vil komme på plass i løpet av høsten. Utplantingen fortsetter til våren.

RØD- OG SVARTLISTEBEDET ENDRER NAVN

Rød- og svartlistebedet i Botanisk hage er et demonstrasjonsfelt som viser to typer planter. Den ene delen er viet rødlistearter som er sårbare eller truet i naturen. Den andre delen er viet planter som står på lista over invaderende arter. Denne ble tidligere kalt svartliste, men Artsdatabanken endret navnet til Fremmedartslista. For å unngå navneforvirring skal navnet på bedet etter hvert endres til Risikobedet.

FORSLAG OM NY PORT INN TIL BOTANISK HAGE

Oslo kommune laget tidlig i år et «Handlingsprogram for økt byliv på Grønland og Tøyen». Dette omfatter Botanisk hage og inneholdt blant annet forslag om å lage en ny port inn til hagen i forlengelse av Hagegata. Handlingsprogrammet ble sendt ut på høring, og styret i Botanisk hages Venner leverte en høringsuttalelse. Der påpekes det blant annet at det vil være uheldig med en ny åpning i gjerdet i et område av hagen der det nye bekkeløpet snart er ferdig etablert. Denne og andre høringsuttalelser kan du lese på nettsidene til Oslo kommune.

«DEN LEVENDE HAGEN»

Trenger du en innføring i hva Botanisk hage er, eller vil du fortelle andre om hvor fint det er her? Da kan du gå til nettsidene til visitoslo.com og hente opp artikkelen «Den levende hagen» som handler om hva Naturhistorisk museum tilbyr.

▲ Når Oldemors hage er blitt så vakker og så høyt elsket, er det Nina Myrland som har mye av æren. Hun har vært ansvarlig gartner siden anlegget ble åpnet for 13 år siden.

Oldemorsgartneren fra bestemorsgården

Oldemors hage har lenge vært en av hovedattraksjonene på Naturhistorisk museum. Den vakre hagen tiltrekker seg alle typer mennesker til alle årstider, og den er på sitt aller frodigste på sensommeren.

TEKST OG FOTO: DAG INGE DANIELSEN

NINA MYRLAND HAR EN STOR DEL AV ÆREN

for at anlegget er så høyt elsket. Hun har vært ansvarlig gartner i Oldemors hage siden starten for 13 år siden. Allerede som lita jente visste hun at hun ville bli gartner. Da hun fikk jobb i Botanisk hage i 1998, kommenterte moren at hun hadde kommet hjem.

– Jeg vokste opp i Gamlebyen, gikk på Tøyen skole og spilte i Tøyen skolekorps. Så jeg var mye i Botanisk hage i oppveksten, forteller Nina.

– Mor var fra Arteid gård på KIøfta. Jeg bodde hos besteforeldrene mine hele sommeren mens mor og far var i byen og jobbet. Jeg elsket å sitte på traktoren

og være med på gårdsarbeidet. Jeg tror jeg bestemte meg for å bli gartner da jeg var 6–7 år. Jeg er i alle fall blitt fortalt at jeg lekte at jeg fikk planter til å spire og gro. Så det har aldri vært tvil om hva jeg skulle bli. Eller, egentlig ville jeg bli bonde, men jeg fant aldri noen odelsjente.

Praktisk anlagt

Nina gikk på Statens gartnerskole Dømmesmoen ved Grimstad, hadde et år i praksis på et gartneri i Risør og gikk det avsluttende året av gartnerutdanningen på Hjeltnes gartnarskule, Ulvik i Hardanger. Den tidligere utdanningsmodellen,

med stor vekt på praktiske ferdigheter, har Nina stor sans for.

Hun jobbet åtte år i Bergen på det som nå heter Stend videregående skole. Den gang var det en allsidig landbruksskole med husdyr, skogsdrift, hagebruk og gartneri. Før Reform 94 var elevene aktivt med på gårdsdriften.

– Men så kom kravene om studiekompetanse. I stedet for å lære gjennom å ta del i det praktiske arbeidet på gården og i gartneriet, måtte elevene bruke tiden på å lære teori og lese til eksamen. Jeg mener reformen var forferdelig. De fleste elevene gikk på skolen fordi de skulle jobbe på en gård eller i et gartneri, og de hadde gode praktiske ferdigheter. Hvorfor da gjøre dem til skoletapere?

Når det i tillegg kom krav om at skolen skulle tjene penger på driften, hadde Nina fått nok. Hun søkte seg til Oslo og fikk til sin store glede jobb som gartner i Botanisk hage.

Til å begynne med hadde hun ansvar for prydbed med sommerblomster som

fantas mange steder i hagen. Det var også hennes jobb å dyrke fram tusenvis av ettårige blomsterplanter til alle bedene, deriblant demonstrasjonsfeltet for sommerblomster som lå på platået der Oldemors hage er i dag.

Oldemors hage siden 2008

Oldemors hage ble anlagt i 2007-2008. Bakgrunnen var et ønske om å bevare gamle hageplanter som er hardføre og tilpasset norske vekstforhold. Anlegget består av en roselund, en fruktlund, en sansehage og et steinbed i skråningen mot vest.

Sansehagen er den delen som ligger bak stakittgjerdet, og som har gammel-dagse hagebenker, vannpumpe, rullestol-vennlig gangvei og et lysthus gitt i gave av Botanisk hages Venner. Kombinert med de tradisjonsrike, vakre og duftende staudene bidrar dette til å lokke fram minner hos personer som lider av demens. Og det gis egne omvisninger for demenspasienter i samarbeid med sykehjemmene.

Allerede i 2004 startet arbeidet med å samle inn planter fra fylkene rundt Oslofjorden og innlandet. Kriteriet var at de hadde vokst i private hager, på kirkegårder eller i parkanlegg i over 60 år. Botaniker Liv Borgen var ansvarlig for arbeidet med å anlegge Oldemors hage. I boka «Botanisk hage 1814 – 2014» skriver hun at mange av de gamle hageplantene var blitt umoderne og i ferd med å forsvinne. Ikke alle setter frø og må derfor bevares levende og formeres ved deling eller stiklinger. Hagen fungerer som en levende genbank eller et klonarkiv.

Over 500 planter ble hentet inn fra Østlandsområdet, vasket og satt i karantene i minst ett år før de ble satt ut.

– Jeg vasket røttene på alle plantene for å bli kvitt skadedyr og sykdommer. Så har jeg fulgt dem opp siden anlegget åpnet. Det er vel ikke rart at jeg har et følelsesmessig eierskap til alt som vokser her.

Svarer gjerne

En av oppgavene til gartneren i Oldemors hage er å svare på spørsmål fra publikum. Det vanligste er: «Kan jeg ha denne planten der jeg bor?» Mange har spørsmål om stell og formering av stauder. Hver vår og høst har Nina kurs for publikum der dette er tema. Denne høsten skjer det onsdag 29. september kl 17.

– Jeg viser hvordan planter skal deles. Mange stauder trenger å bli plantet om etter noen år, og da kan du dele røttene i to eller flere deler. På kurskvelden snakker jeg om hva slags gjødsel jeg bruker, og jeg gir råd om hvordan du kan forberede plantene til vinteren.

De besøkende i Oldemors hage forteller Nina om lokale plantenavn

og tradisjoner. De snakker ofte om barndomsminner som dukker opp. Gartneren aner slett ikke hvem som har demens.

Detektiv

Noen vil ha råd om brunsnegler. Selv går Nina systematisk fram for å holde hagen fri for dem.

Hver morgen når hun kommer på jobb, sjekker hun om det er spor etter brunsnegler. Som en detektiv følger hun slimsporene for å finne inntrengerne. I år har det bare vært en håndfull. I fjor var det en større plage. Da registrerte hun alle bevegelser gjennom sesongen. Da høsten kom, fant hun fram til hvilke røtter brunsneglene hadde gravd seg under – og fant et helt rede med egg og unger.

**"Folk kommer bort
til meg og takker på
alle mulige språk. Jeg
tenker at jeg gjør noe
meningsfylt her."**

Deler med venneforeningen

Siden arbeidet i Oldemors hage innebærer at staudene må plantes om og deles opp, blir det jevnlig overskuddsmateriale. Gjennom sesongen gir hun planter til Botanisk hages Venner, som steller dem og selger dem på det årlige plantemarkedet (Vårtreffet).

Etter to år med avlyste vårtreff arrangerte foreningen plantemarked 4. september. Som alltid var det stor interesse for de såkalte

oldemorsstaudene.

– Det er veldig fint at mange satser på de tradisjonelle plantene. Mye av poenget med bevaringsarbeidet vi gjør her, er jo nettopp at de gamle staudene skal leve videre ute i hagene til folk.

Om vinteren jobber Nina mest utendørs med å beskjære hekker og busker. Tidligere laget hun planteskilt.

Gjennom hennes 23 år i Botanisk hage er det mye som har endret seg. De første årene i Oldemors hage samarbeidet hun med en botaniker som så til at alle planter var riktig navngitt og skiltet. De siste årene har dette vært et savn. I en levende hage er det alltid noen planter som forsvinner mens andre overtar.

– Jeg er veldig glad for at Lovisa Gustafsson nå har engasjert seg. Hun er en dedikert botaniker som går over og sjekker at alt er vitenskapelig korrekt. Det er en kjempegod støtte for meg.

Naturen på sjøen

Fjellturer, hytteliv på Dovrefjell og seiling er Ninas store fritidsinteresser.

– Jeg er glad i naturen på land og på sjøen. Jeg hadde en kjæreste som var båtbygger. Vi bygde båt sammen, og vi seilte sammen. Det var også stort å få være med på å seile den 100 år gamle Hardangerjakten Mathilde fra Hardanger til Lofoten, forteller Nina, som gjennom årene har seilt de fleste båttyper og i de fleste farvann. Nå bor hun i båten på Hovedøya hele sommeren.

Her kobler hun av. På sjøen finner hun roen.

Bekreftelse får hun hver dag på jobb: – Folk kommer bort til meg og takker på alle mulige språk. Jeg tenker at jeg gjør noe meningsfylt her. Jeg har med meg elever og praktikanter. Det er inspirerende for meg, og jeg føler at jeg inspirer dem også.

▼ Foran har vi rusoløye, og bak den vokser gjerdesolhatt. Når rusoløye begynner å dabbe av på sensommeren, overtar gjerdesolhatt – kjent som «Kyss meg over gjerdet» – i all sin gule prakt, forteller Nina.

Demensprisen 2021 til Oldemors hage

Følgende melding tikket inn til ledelsen for Botanisk hage for noen uker siden: «Nasjonalforeningen for folkehelse, Oslo fylkeslag har gleden av å informere om at Demensprisen 2021 går til Oldemors hage ved Botanisk hage, Naturhistorisk museum. Prisen gis for det flotte tiltaket som Oldemors hage er, og har vært gjennom mange år, for personer med demens og pårørende i Oslo.»

TEKST: DAG INGE DANIELSEN

FOTO: KARENINA KRISZAT, NATURHISTORISK MUSEUM

Prisen ble delt ut i forbindelse med det digitale arrangementet «Demens i Oslo», som var en markering av den Internasjonale Alzheimerdagen 21. september. Prisoverrekkelsen skjedde i Oldemors hage.

På vegne av hele staben ble prisen tatt imot av Nina Myrland, som har vært ansvarlig gartner for Oldemors hage siden anlegget ble åpnet i 2008. [Se intervju side 10.]

– Det var en fantastisk anerkjennelse å få denne prisen, men jeg må understreke at den går til hele Botanisk hage, sier Nina Myrland. – For meg ble det også et hyggelig gjensyn med flere av fagfolkene i Oslo kommune som vi samarbeidet med da vi anla Oldemors hage.

På bildet ser vi fra venstre fungerende hagesjef Oddmund Fostad, museumsdirektør Brit Lisa Skjelkvåle, avdelingsleder Lovisa Gustafsson, gartner Nina Myrland med prisdiplomet og museumslektor Marit Grønbech som arrangerer «Møter med minner» i Oldemors hage.

Dette er omvisninger i sansehagen for personer med demens ved dagsenter og sykehjem. Omvisningene legger opp til samtale rundt velkjente planter. De arrangeres i månedene juni og august og bestilles i god tid på adressen skoletjenesten@nhm.uio.no

Omvisningene har plass til ti personer, inkludert ledsagere, og inntil to rullestoler.

Vil du bli guide i Botanisk hage?

I mars 2022 starter vi kurs for nye guider.

Venneforeningens guider gir omvisninger på norsk og engelsk i Botanisk hage i sommerhalvåret. Hver søndag i mai – september er det gratis omvisninger for publikum. I tillegg kan private grupper, foreninger og bedrifter bestille egne omvisninger når som helst i hagens åpningstid. Inntektene fra disse går til Botanisk hages Venner og brukes til mange gode formål i hagen.

En god guide gir besøkende en positiv og interessant opplevelse. Det viktigste er ikke at man som guide behersker mye detaljkunnskap, men at man har fortellerglede og evner å inspirere de besøkende til å komme tilbake og lære mer. Naturhistorisk museum setter stor pris på arbeidet guidene gjør.

Tid og sted

Kurset holdes på tirsdager kl. 18 – 20.

Første kurskveld blir tirsdag 1. mars og siste 3. mai. Totalt legger vi opp til åtte kvelder.

Vi holder til på Naturhistorisk museum. De første kveldene er vi inne og de to siste utendørs i Botanisk hage.

Hva inneholder kurset?

Vi går gjennom mange ulike temaer. Du får blant annet en innføring i Botanisk hages historie, hagens inndeling og de ulike anleggene som f.eks. Fjellhagen, Oldemors hage og Urtehagen, samt noen av trærne og plantene som vokser i hagen. Du får også lære om naturmangfold og økologi, samt presentasjonsmåter.

Kursholdere er én fra Naturhistorisk museum og én fra Botanisk hages Venner. I tillegg henter vi inn andre forelesere fra museet, avhengig av tema.

Vi arrangerer samlinger for guidene vår og høst. Ellers har vi jevnlig kontakt

gjennom sesongen. Kurset er gratis.

Hvem er kurset for?

Kurset er åpent for medlemmer av Botanisk hages Venner som har fortellerglede og er interessert i å dele sin kunnskap.

Vi forutsetter at de som melder seg, er interessert i å tilegne seg stoffet og etter hvert vil påta seg omvisninger. Det følger ikke med noen forpliktelser om du skulle få kalde føtter underveis.

Godtgjørelse

Omvisningene er i utgangspunktet frivillig arbeid, men du vil få utbetalt et vederlag som kompensasjon for de utgiftene du pådrar deg.

Påmelding

Send e-post til nhm-guiding@nhm.uio.no. Frist for påmelding er 17. februar 2022.

Hvordan brukte vikingene naturen?

Mange benyttet anledningen til å besøke Botanisk hage søndag 5. september, da Naturhistorisk museum arrangerte temadag om vikingene og naturen. Hele veien mellom Urtehagen og Vikinghagen fikk publikum servert fakta og kuriosa om vikingenes forhold til naturressursene. Mange steder kunne store og små selv prøve seg som vikinger.

FOTO: DAG INGE DANIELSEN

▲ Botanikerne Klaus Høiland og Anneleen Kool hadde «voller og medisplanter» som tema for sin utstilling. Hann- og hunnplante av hamp dominerer blant de utstilte objektene.

▲ Forskere fra Naturhistorisk museum hadde laget sandkasse med frø for barn som ville være arkeolog og finne ut hva vikingene spiste. Fra venstre Marianne Nilsen Haugen, Rebecca Blakeney og Lise Huseby.

▼ Anders Helseth Nilsson fra Kulturhistorisk museum viste hvordan vikingene smidde redskaper.

▼ Mai Linn Muskaug viste hvordan stein ble brukt på hundre måter, et tema som engasjerte mange barnefamilier.

▼ Medlemmer av Oseberg tekstilgruppe i Vestfold viste plantefarging av ullgarn og tekstiler.

▼ Det er klart jeg er stolt av Botanisk hage. Når folk spør meg hvor jeg jobber, synes jeg nesten det er å ta i for mye når jeg sier at jeg er direktør for Naturhistorisk museum, sier geolog-utdannede Brit Lisa Skjelkvåle, her omgitt av grøfudsyenitt på Skandinavisk rygg i Fjellhagen. Foto: Dag Inge Danielsen

Det er en fryd å være leder her

Da Brit Lisa Skjelkvåle overtok som direktør for Naturhistorisk museum i mars i år, hadde hun bak seg åtte år som leder for Institutt for geofag. Hun måtte omstille seg til en ny type arbeidsplass, samtidig som hun hadde fordelene av å kjenne Universitetet i Oslo. **TEKST: DAG INGE DANIELSEN**

– HER HAR VI UTENDØRS OG INNENDØRS SAMLINGER og utadrettet virksomhet, noe som var nytt for meg. Jeg brukte tid på å komme inn i hva det handler om. Jeg ser nå tydelig at samspillet mellom forskningen og utstillingene er en viktig drivkraft bak mye av det vi gjør, sier Skjelkvåle.

Hun understreker at Botanisk hage og resten av Naturhistorisk museum (NHM) har mange og store oppgaver. Og ressursene er knappe.

– Likevel drives hagen og museet på en fremragende måte. Botanisk hage i Oslo er viden kjent i Norge og utlandet, og vi er med på lister over de vakreste

botaniske hagene. Vi er heldige som har uvanlig dyktige og engasjerte medarbeidere. Derfor er det en fryd å være leder her.

Drømmejobben

Da Skjelkvåle ble ansatt i direktørstillingen, sa hun at det var drømmejobben hun hadde fått.

– *Hva sier du nå, etter et halvt år?*
– Det er fortsatt drømmejobben for meg. Jeg er veldig stolt over å være leder på et slikt sted. Når folk spør meg hvor jeg jobber, synes jeg nesten det er å ta i for mye når jeg sier at jeg er direktør for Naturhistorisk museum.

Gjennom hele livet har Skjelkvåle vært interessert i friluftsliv, orientering, hundekjøring og fjellturer. Store deler av fritiden tilbringes ved sjøen, i marka og på fjellet. Botanisk hage kjente hun som barn. De siste årene har hun ikke vært her så mye. Etter at hun tiltrådte stillingen 8. mars, har hun derfor hatt stor glede av å utforske hagen på nytt.

– Å ha sin arbeidsplass midt i Botanisk hage er et stort privilegium. Jeg er heldig som har fått oppleve vårblomstringen fra dag til dag, hvordan Fjellhagen våknet til liv etter vinteren, se hvordan Urtehagen og Oldemors hage er blitt til frodige oaser. Det er så utrolig vakkert.

Med mor på Geologisk museum

Brit Lisa Skjelkvåle ble født en sensommerdag for 60 år siden. Hun vokste opp på Kjelsås i Oslo med Maridalen som lekegrind og NHM som etter-skolen-tilbud. Hennes mor Sonja var nemlig ansatt i skoletjenesten her.

– Mamma hadde kontor i første

etasje i Geologisk museum, og jeg likte godt å være med henne på jobb i blant. Jeg var et nysgjerrig og vitebegjærlig barn. Jeg løp rundt i utstillingene og i kjelleren blant preparantene. Ute i hagen var jeg opptatt av de flotte trærne og ekornene som bodde der.

På direktørens skrivebord ligger noen svart-hvitt fotografier av ei ti år gammel, nyklippet jente som poserer sammen med moren ulike steder i Botanisk hage. Bildene ble tatt sommeren 1971. Mor og datter har tidsriktige frisyre og antrekk.

Tidlig inspirasjon

– Fotografen heter Arne W. Martinsen. Han var en allsidig naturviter som jobbet i skoletjenesten. Han likte å forklare ting for meg og ble en inspirasjonskilde. Han introduserte meg for mange av naturens mysterier. Jeg ble oppmuntret til å utforske blomster og planter, livet i fjæra, fossiler og stein og mye mer.

Brit Lisa fikk sin første fjellflora da hun gikk på ungdomsskolen. På Foss videregående skole hadde hun en «fantastisk» biologilærer som også fikk avgjørende innflytelse. Læreren tok med klassen til steder som Jeløya ved Moss, Øra ved Fredrikstad og Mysuseter ved Rondane – alt for å lære om hvordan planter og annet liv er tilpasset ulike vekstbetingelser, miljøer og klimaforhold.

– Jeg hadde et svært herbarium, og det var en periode jeg hadde lyst til å bli botaniker. Men jeg visste ikke helt hva en botaniker skulle jobbe med. Og så tok geologien overhånd. Det begynte med at jeg hadde en litt eldre venn som spurte om jeg ville studere geologi etter videregående – jeg som var så glad i fjellet. Jeg tenkte i min naivitet at geologi handlet om å gå i fjellet og samle stein. Det var rett og slett en av livets tilfeldigheter at det ble geologi, ikke botanikk.

Etter endt geologiutdannelse ble Brit

Lisa Skjellkvåle ansatt ved Norsk institutt for vannforskning (NIVA), der hun arbeidet i 25 år. Først var hun forsker i ti år før hun ble seksjonssjef, senere forskningssjef og forskningsdirektør for Senter for vann og vassdrag.

I 2013 ble hun leder for Institutt for geofag på universitetet. Da åremålsstillingen gikk mot slutten, og hun oppdaget at direktørstillingen på Tøyen ble utlyst, var hun ikke i tvil om hvor hun ønsket å tilbringe de neste årene.

Respekt for naturen

– *Hva tenker du om den videre utviklingen av Botanisk hage?*

– Vi har så mange prosjekter som er i gang, og som skal videreutvikles. Det gjelder for eksempel Klimahagen, det nye bekkemiljøet og den planlagte steinhagen. Og med knappe ressurser synes jeg ikke det er riktig å sette opp en personlig ønskeliste. Det er viktigere å gjøre ting ordentlig enn å kaste seg på nye prosjekter.

– *En av de første sakene du fikk i fanget, var debatten om Carl von Linné-benken. Hvordan opplevde du den?*

– Først og fremst tenker jeg nå at dette har vært bra for oss. Den bidro til at vi har åpnet øynene for at folk i omgivelsene

kan oppfatte oss på andre måter enn vi er klar over.

– *Hvordan ønsker du at Botanisk hage skal bli oppfattet?*

– Det skal være en hage for glede, rekreasjon, nysgjerrighet, utforskning, læring og undring. Den skal være et godt sted både for publikum og ansatte. Og den skal bidra til å gi oss respekt for naturen.

▼ 10 år gamle Brit Lisa Skjellkvåle sammen med moren Sonja i Botanisk hage i 1971. Foto: Arne W. Martinsen

Unna vei, her kommer Brad og jeg!

TEKST: DAG INGE DANIELSEN

Det er ingen hemmelighet at gartnerne i Botanisk hage trives i jobben. Men du visste kanskje ikke at den lille elbilen Brad er med og piffer opp arbeidshverdagen? Da de kvinnelige gartnerne fant ut at de delte begeistringen for filmskuespilleren og sjarmøren Brad Pitt, ville de gjøre noe morsomt for å markere dette. På bildet er fanklubben samlet for å feire at bilen fikk navnet Brad. Kristin Witberg sitter i førersetet.

▼ Foto: Andreas Løvold

▲ Asta Christin Holen er til vanlig gartner i urtehagen på Domkirkeodden. Her viser hun hvordan linplantene rykkes opp fra jorden. Det er viktig at de dras opp forsiktig, slik at røttene følger med. I bakgrunnen John Fallwell med lin som ligger på bakken til røyting.

Lin og fiberplanter engasjerer

Mer enn 400 av verdens plantearter kan brukes som råmateriale for plantefiber. Søndag 5. september fikk et begeistret publikum demonstrert noen av dem i Urtehagen i Botanisk hage.

TEKST OG FOTO: DAG INGE DANIELSEN

Medlemmer av Norges Linforening viste beredning av lin. Linberedning er betegnelsen på den omfattende prosessen som må til for å omgjøre en linåker til ferdige tekstiler. Før i tiden, det vil si før importen av bomull, var det vanlig å dyrke lin på norske gårder. Gjennom tørking, røyting, bråking, skaking og hekling ble linfibrene klargjort for spinning og veving.

Botaniker og museumslektor Kristina Bjureke er medlem av styret i linforeningen. Hun viste hvordan mange planter har sterke og smidige fibre som kan brukes til en rekke formål. De kan for eksempel spinnes og veves til

tekstiler, flettes til hatter, tvinnes til tau eller stoppes i dyner. Dette gjelder nesle, geitrams, bomull, agave, hamp, jute, ramie og flere andre arter.

De besøkende i Botanisk hage fikk selv prøve teknikkene som inngår i beredning av lin. Det hele skjedde ved siden av demonstrasjonsfeltet der gamle og nye linsorter er blitt dyrket denne sesongen.

De to hovedtypene kalles fiberlin og oljelin, ettersom de brukes i tekstilproduksjon eller til framstilling av linolje. Planten har så mange bruksområder at Carl von Linné ga den navnet *Linum usitatissimum*, det meget anvendelige linet.

▼ Anne Holen fra Stange viser hvordan rokken brukes til å spinne tråd av lin.

▼ Botaniker Kristina Bjureke, Naturhistorisk museum, viste et utvalg av de mange plantene i verden som har sterke og smidige fibre. Bomull og lin er noen av de mest kjente.

Vakre Ringve botaniske hage

▲ Renaissancehagen på Ringve er en urtehage med lokalhistorisk vri. Foto: Vibekke Vange, daglig leder for Ringve botaniske hage

(bygartner) Christian Gartner.

Prydbedene omkranser den gamle lystgården Ringve, nå Ringve Musikk-museum.

Primulahagen viser en del arter og sorter av primula fra alle verdenshjørner.

Skogen viser hvordan tidligere beitemark utvikles til skog. Knekte greiner og trær får ligge og råtne, og denne avdelingen er leveområde for lav, sopp, moser, insekter og andre dyr.

Arboretet har trær og busker fra hele den nordlige halvkule. Det som er spesielt her, er at du kan oppleve kun trær og busker fra én bestemt verdensdel rundt deg for hvert delområde du besøker i Arboretet. Som eksempel kan du finne deg i et område der det bare er trær og busker fra Japan. Arboretet har også fine treskulpturer av dyr som tilhører de enkelte verdensdelene.

Haugene er gammel beitemark. Området er stort og luftig, og de innplantede trærne og buskene har alle dekorative blomster.

Parken er den gamle gårdshagen på Ringve. Her vokser store løvtrær blant slyngende stier, og det eldste treet, en bøk, er rundt 200 år gammel. Gårdshagen var gjengrodd da botanisk hage ble opprettet, men en restaureringsplan førte hagen tilbake til den opprinnelige engelske parkstilen.

I tillegg til de nevnte ni avdelingene, er det nylig etablert en egen **løksamling** på Ringve.

Den inneholder gamle matløg inn-samlet i Norge, som f.eks. gressløg, luftløg, sjalottløg og pipeløg. Bruksløg, ville og kultiverte, er også hentet fra andre deler av verden, bl.a. Nord-Amerika og Japan. Ansvarlig for dette arbeidet er Stephen Barstow, som er gjesteforsker på Ringve.

Ringve botaniske hage har vel 80.000 besøkende i året. Skoletjenesten ved Vitenskapsmuseet gir faste tilbud til skoleklasser vår og høst, og det kommer mellom 700 og 1400 elever per år.

– Vi har stor nytte av å være medlem i det nasjonale nettverket for botaniske hager, ikke minst når det gjelder oppdatering og videreutvikling av kompetanse, sier Vibekke Vange, som er botaniker og daglig leder for Ringve botaniske hage.

Ringve i Trondheim har en lang historie. Navnet kommer fra norrønt og betyr rogn eller rogne(tre)skog. Opp gjennom årene har gården hatt ulike eiere fram til den ble omgjort til musikkmuseum og botanisk hage. **TEKST: TORBJØRG BREIVIK**

Det ble bestemt at eiendommen rundt husene skulle benyttes til botanisk hage for byens universitet, og i 1973 åpnet Ringve botaniske hage som universitets-hage og park for befolkningen. Det er NTNU Vitenskapsmuseet, som del av Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, som har ansvar for hagen. Hagen er 130 dekar og består av kupert terreng i et gammelt kulturlandskap, med ti plantesamlinger eller tema.

Plantesystemet er bygd opp som et evolusjonært tre, der stier på bakken utgjør hovedgreiner av blomsterplantenes utviklingshistorie. Slektskapet mellom plantene fremgår av hvor de står langs stiene. På samme måte som man i Botanisk hage i Oslo måtte flytte planter i

bedene i systemet, jobber man på Ringve nå med å flytte planter slik at de plasseres på riktig sted ut fra oppdatert kunnskap om slektskapet mellom vekstene.

Gamlehagen har stauder som er tradisjonelle hageplanter fra Midt-Norge. Denne samlingen skal utvides med noen frukttrær og bærbusker som har vært vanlige i Midt-Norge.

Renessansehagen er en urtehage med lokalhistorisk vri og helt i tråd med renessansetidens hagemote. Utformingen av hagen og plantene som vokser der, følger de anbefalingene for en urtehage som er beskrevet i Norges første hagebok. Hageboka (*Horticultura*) ble utgitt i Trondheim i 1694 og er skrevet av

▼ Gamlehagen består av tradisjonelle stauder fra Midt-Norge og er et tilsvarende anlegg som Oldemors hage i Oslo. Foto: Vibekke Vange.

Først, flest og høyest til fjells

Det finnes mer enn 40 bjørkearter på den nordlige halvkule. I Norge vokser tre av dem.

TEKST: ANDREAS LØVOLD FOTO: DAG INGE DANIELSEN

HER TIL LANDS HAR VI VANLIG BJØRK – også kalt dunbjørk, *Betula pubescens*, hengebjørk, *Betula pendula* og dvergbjørk, *Betula nana*.

Bjørk er det mest tallrike treslaget vårt. Det finnes anslagsvis 10 milliarder trær i Norge, fordelt på de tre hovedartene eller en av de mange underartene. På andre plass kommer gran og på tredje furu.

I Botanisk hage på Tøyen har vi ca. 50 bjørketrær av 12 forskjellige arter, pluss underarter og varianter. Vi har bjørk fra Kina, USA, Canada og Europa. Det eldste bjørketreet i hagen står på vollen bak vikinghagen og er ifølge opplysningene plantet på 1890 tallet.

Høyeste levealder for bjørk regnes å være 150 år. Enkelte individer kan bli opp mot 250 år. I skogbruket regnes omløpstiden å være mellom 40 og 70 år. Et 20 år gammelt bjørketre kan ha en

stammediameter på 40 cm og være over 15 høyt.

Kunstnermotiv

Et av de mest kjente bjørketrærne sto på en gravhaug på Slinde i Sogn. Det var 19 meter høyt og hadde en stammeomkrets på 5,6 meter da den blåste over ende i 1874. Treet sto modell for Thomas Fearnleys «Slindebirken» og I.C. Dahls «Birk i storm».

Vanlig bjørk er et av de mest hardføre treslagene vi har. Den tåler kulde, skygge og temperatursvingninger. Fjellbjørk ble tidligere regnet som egen art, men er nå

▼ Ei stor, gammel bjørk vokste i ca hundre år i Fjellhagen. Den hadde to hovedstammer på samme rot, og de var sikret med en vaier mellom stammene. Da det i juli i år oppsto en markert sprekk der stammene delte seg, ble det klart at treet måtte felles av hagens arborister.

▲ Papirbjørk *Betula papyrifera* er en av de 12 artene av bjørk du finner i Botanisk hage.

en underart av vanlig bjørk. Fjellbjørka danner mange steder tregrense mot snaufjellet.

Drenerer

Bjørk var det første treslaget som etablerte seg i Norge etter siste istid for drøyt 10 000 år siden. Et stort bjørketre kan ta opp 400 liter vann i døgnet og kan bidra til å drenere fuktig mark.

Bjørk er sambu, som betyr at hann- og hunnblomstene sitter på samme plante (tre). Hannblomstene består av lange, hengende rakler, mens hunnblomstene har form av korte, oppstående rakler.

Populære rakler

Raklene er næringsrike og beites av fugl. Elgen spiser knopper, bark og løv. Man kan tappe bjørkesaft fra stammen på samme måte som man gjør med sukkerlønn for å lage lønnesirup. Bjørkesaft har et sukkerinnhold på 13 prosent og kan kokes ned til sirup.

Både barken og veden har egenskaper som gjør bjørka svært anvendelig. Den har bedre fysiske egenskaper enn gran og furu til konstruksjonsvirke. Bjørk egner seg til møbler og interiør, og trevirket viser stor variasjon i farger og mønstre.

Chaga

På bjørketrær kan det vokse kreftkjuke, som forårsakes av soppen *Inonotus*

Viktig med vanlige vekster

obliquus. Den er brukt som medisin mot svulster og fordøyelsesplager. Mange kjenner den under navnet chaga, som brukes til te.

Never

Never er den ytterste del av barken på bjørketrær. Never ble fra gammelt av mye brukt til takteking som underlag for torvtak, og til andre formål.

Barken inneholder stoffet betulin som virker bakteriehemmende. Det gjør at den egner seg veldig godt til kjøkkenredskaper og fjeler. Smør og melkeprodukter får lengre holdbarhet i butter laget av bjørkenever.

Bjørk kommer fra et gammelnorsk ord som betyr lys eller skinnende.

▼ Ved Tøyen hovedgård vokser tre hengebjørker som ble plantet i 1945. De kalles fredsbjørkene.

▼ Ornäsbjörk *Betula pendula* 'Dalecarlica' ble oppdaget i Dalarna i Sverige i 1764. Den har hvit stamme og flikete blader. Den plantes nå i mange parker fordi den ikke avgir pollen og dermed er allergivennlig.

▲ Mandelpilen stammer fra Åkersvika ved Hamar, sier kurator Øystein Lofthus, som legger vekt på å finne vanlige vekster til området rundt det nye fordrøyningsbassenget nederst mot Jens Bjelkes gate. Foto: DID.

– VI PRØVER Å LAGE ET BEKKEMILJØ

som ligner mest mulig det du finner i naturen, slik at vi får en representativ naturtype.

Det sier Øystein Lofthus, som er botaniker og kurator i Botanisk hage. Sammen med landskapsarkitekt Mons M. Dahl har han arbeidet med å bygge opp vegetasjonen langs bekkeløpet mellom Andedammen og Jens Bjelkesgate. Dette er et stort prosjekt som har pågått siden høsten 2020, og som ble omtalt i Palmebladets vårutgave.

Øystein har laget ei liste på nærmere 30 arter som han ønsker seg for bekkeløpet. Noe av dette vokste allerede på plassen. Noe er hentet fra naturen. Noe er blitt flyttet fra Forsøksavdelingen eller andre steder i Botanisk hage. Noe er blitt direktesådd og noe er sådd for oppformering med frø fra hagens eget frølager.

Hanekam, rød jonsokblom, bukkeblad, frynsestarr og flaskestarr er eksempler på arter som er direktesådd på stedet. Mange steder langs bekken er det sådd ettårig raigress som et midlertidig tiltak for å holde på jorda og raskt etablere et grønt miljø.

I den nedre delen av anlegget har gartnerne plantet to typer pil som vokser i norsk natur og som begge er med på Norsk rødliste. Øystein Lofthus var selv

i Rendalen og Åkervika i Innlandet for to år siden og hentet doggpil og mandelpil.

– Doggpil er lett å kjenne igjen på det grå, voksaktige belegget på andreårskuddene. Både den og mandelpil vokser mange steder ved bekker og elver, men ikke overalt. Selje finner du derimot overalt der det renner vann i Norge, forteller Øystein.

– Når vi planlegger et slikt anlegg, vil vi gjerne ha med noen rødlistearter, altså arter som er sårbare eller truet i naturen. Men det viktigste kriteriet er verken at planten skal være sjeldne, sårbare eller dekorative – det er rett og slett at de skal være representative. Et viktig formål med anlegget er å vise dagens og fremtidens skoleelever et vanlig norsk bekkemiljø.

En av utfordringene har vært at store mengder skvallerkål dominerte langs hele bekkeløpet. Skvallerkål er som kjent et ugress mange hageeiere kjemper for å bli kvitt.

Dette løste Øystein ved å slå vegetasjonen med lå en gang i uka i mai, juni og juli. På den måten holdt han ugresset så lavt at andre planter fikk lys og luft nok til å etablere seg. I løpet av høsten skal det plantes mer langs bekken, slik at det etter planen står ferdig neste år. Men det vil ta flere år før det ser ut slik det gjør i naturen.

Frø av "kulturslektninger" til Svalbard

Mange av våre kulturplanter har ville slektninger, internasjonalt kjent som Crop Wild Relatives (CWR).

TEKST OG FOTO: KRISTINA BJUREKE

Over tid har disse artene tilpasset seg lokale forhold og fått viktige egenskaper. I Norden har vi en unik kombinasjon av dagslys og klima. Dette gir spesielle tilpasninger hos plantene.

Morgendagens kulturplanter må kunne tilpasses klimaendringer og nye sykdommer. De ville slektningene av matplanter og nyttevekster kan derfor spille en viktig rolle for fremtidig dyrking.

Det siste året har de nordiske landene sammen økt innsatsen på dette området. Vi har gått ut med informasjon, kartlagt CWR-planter i verneområder, samlet inn frø for bevaring og gjort genetiske studier av utvalgte arter. Naturhistorisk museum (NHM) er med i dette arbeidet.

Vi ønsker at folk skal åpne øynene

for verdien av de genetiske ressursene. Derfor lagde vi en vandreutstilling i form av utendørsplakater på engelsk, dansk, finsk, islandsk, norsk og svensk. Utstillingen ble vist i Botanisk hage fra april til juni i år, etterpå har den stått i Bergen botaniske hage.

Fra Færder til Svalbard

Færder nasjonalpark i Vestfold er det første genetiske reservatet for bevaring av CWR i Norge. Nasjonalparken har siden opprettelsen i 2013 samarbeidet med Norsk genressurssenter.

I forvaltningsplanen for Færder nevnes det rike genetiske mangfoldet, spesielt de 110 artene som er kulturplantenes ville slektninger. Dette var den første forvaltningsplanen i Norden som inkluderer bevaring av CWR-mangfold.

I 2021 står kartlegging i felt og innsamling av frø på programmet. Tidligere har vi samlet inn frø av truede norske ville arter til Nasjonal frøbank. En del av våre frø er sendt til Millenium Seed Bank i England for sikkerhetslagring. På Svalbard ligger verdens største sikkerhetslager for frø av kulturplanter, inklusive

▼ Belger av hav-reddik *Raphanus raphanistrum* ssp. *landra* før de havner i frøposen. Noen av disse frøene skal sendes til Frøhvelvet på Svalbard.

kulturplanters ville slektninger. Snart skal vi for første gang sende frø av ville norske plantearter til Svalbard Globale frøhvelv. Dette gjelder CWR-frø samlet i Færder.

På denne måten bidrar NHM og Botanisk hage til å sikre verdens matforsyning. Så dette er viktig og meningsfylt arbeid.

Kjøp gavene hos oss!

Som medlem i Botanisk hages Venner får du gratis inngang på Naturhistorisk museum og 10 % på alle varer i butikken.

UiO : Naturhistorisk museum